

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку України, який характеризується формуванням інформаційно-технологічного суспільства, докорінними змінами в соціально-економічному, політичному, культурному та духовному розвитку держави потребує підготовки вчителя нової генерації, здатного до активного самостійного використання знань, професійних умінь і навичок задля формування підростаючого покоління XXI століття. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена необхідністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір та глибинними змінами в системі і структурі загальної середньої освіти, концепція розвитку якої передбачає нові вимоги до професійного становлення вчителя, а особливо вчителя початкових класів, який зможе успішно реалізувати завдання, поставлені перед школою на сучасному етапі її реформування. Адже освіта XXI ст. – це освіта для людини. Її стрижень – розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної, здатної до самоосвіти і саморозвитку особистості, яка вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв’язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни [4]. Тому професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя повинна бути спрямована на формування освіченої, творчої, висококультурної особистості, створення умов для особистісного та професійного росту фахівця, повноцінного розкриття його здібностей, задоволення освітніх потреб, підготовки до життя в умовах конкуренції, що стає одним із пріоритетних напрямів реформування вищої педагогічної освіти.

Одним із напрямів модернізації та удосконалення педагогічної освіти майбутніх фахівців є запровадження та реалізація компетентісного підходу у підготовці вчителя початкових класів до професійно-педагогічної діяльності, що впливає із необхідності “формування майбутнього педагога не тільки як

предметника, а й як людини культури, яка має значний виховний вплив” [10, 3]. Сьогодні знання виступають лише потенціалом, яким має володіти майбутній вчитель початкових класів, а головним результатом освітньої підготовки є забезпечення ефективності його діяльності в конкретних умовах. Вищезазначене впливає із специфіки сучасних соціально-економічних умов інформаційного суспільства, в якому пріоритетним стає не отримання кваліфікації у вибраній вузько спеціальній сфері, а набуття і розвиток у випускника вищого педагогічного закладу певних компетентностей, які мають забезпечити можливість його адаптації в умовах динамічного розвитку суспільства. Тому, проблема вдосконалення педагогічної освіти, зокрема професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя є надзвичайно актуальною і потребує постійної уваги з боку держави і суспільства.

У психолого-педагогічній літературі нагромаджено значний досвід у галузі професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Так, у наукових дослідженнях висвітлено проблеми професійної підготовки вчителя (О.Абдулліна, Є.Барбіна, О.Глузман, М.Гриньова, І.Зязюн, Л.Коваль, О.Пехота, О.Піскунов, О.Семенов, В.Семиченко, Г.Троцко); обґрунтовано методологічні, методичні та психологічні аспекти професійної підготовки випускника вищого педагогічного закладу (А.Алексюк, А.Бойко, О.Киричук, О.Коберник, Г.Пустовіт, О.Хлівна, М.Шкіль, М.Ярмаченко, Т.Яценко); визначено особливості становлення професіоналізму майбутнього фахівця (Є.Климов, Н.Кузьміна, А.Маркова, М.Стельмахович, В.Струманський); розкрито зміст, методи і форми формування педагогічних умінь та навичок особистості у контексті професійної підготовки (С.Гончаренко, О.Дубасенюк, Л.Занков, Н.Ничкало, М.Скаткін, Л.Спирін); з’ясовано зміст підготовки студентів до різних видів педагогічної діяльності (М.Волошин, Н.Кічук, Г.Нагорна, О.Пехота, С.Сисоева, О.Ярошенко); виявлено особливості формування та розвитку професійної майстерності і творчості вчителя (В.Бондарь, А.Вербицький, О.Киричук, Н.Кузьміна, П.Підкасистий, О.Савченко, В.Семиченко, О.Щербаков та ін.).

Аналіз наукових праць дозволяє дійти висновку, що компетентнісний підхід в освіті сьогодні активно обговорюється та висвітлюється у роботах як закордонних, так і вітчизняних вчених, серед яких В.Беспалько, В.Болотов, Е.Зеєр, І.Зимня, В.Кальпей, В.Краєвський, О.Овчарук, Дж.Равен, С.Раков, В.Серіков, В.Сластьонін, Г.Троцко, А.Хуторський, Р.Шишов та ін. У своїх дослідженнях науковці визначають основні концептуальні положення компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя початкових класів, відстоюють його головну ідею, яка полягає у посиленні практичної орієнтації педагогічної освіти, розвитку у майбутніх педагогів самостійності, активності, творчості та відповідальності за власний професійний розвиток.

Спираючись на результати і положення психолого-педагогічних наукових праць щодо вдосконалення педагогічної освіти, визначимо мету даного дослідження, яка полягає у визначенні теоретичних основ формування професійної компетентності вчителя початкових класів, а також особливостей здійснення компетентнісного підходу у підготовці майбутнього фахівця до педагогічної діяльності в умовах сьогодення.

Сьогодні оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки фахівців в Україні визначається впливом процесів інтеграції, технологізації та формуванням загальноєвропейського освітнього простору; глобальними соціокультурними перетвореннями та новою концепцією розвитку суспільства, коли пріоритетною стратегією розвитку сучасної вищої освіти є підвищення якості навчання через його фундаменталізацію та гуманізацію [8]. Тому реформування національної системи освіти в Україні потребує нового підходу до педагогічної підготовки майбутніх учителів, вимагає визначення концептуальних стратегій у напрямі подальшого удосконалення та розвитку педагогічної освіти.

Створення нової системи педагогічної освіти, яка визначається як “стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації й держави, запорука майбутнього” [5, 4] вимагає формування вчителя XXI століття, здатного здійснювати професійну діяльність на демократичних та

гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, забезпечувати розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, бути конкурентоспроможним на ринку праці. В свою чергу держава повинна забезпечити професійно-особистісний розвиток майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки; привести зміст фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних працівників до відповідності вимогам інформаційно-технологічного суспільства та змінам, що відбуваються в загальноосвітній середній школі; здійснити модернізацію освітньої діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах на основі використання новітніх педагогічних, інформаційних та комп'ютерних технологій і створити нове покоління засобів навчання; удосконалити мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти з метою створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників [2, 297-298].

В останнє десятиріччя поняття “компетентності”, що є “об’єктивною категорією, яка фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень тощо, які можна застосовувати у широкій сфері діяльності людини” [9, 67] активно впроваджується в освітнє середовище в руслі тенденції до посилення практичної спрямованості освіти. Зазначимо, що “компетентність” в науковій літературі визначається як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. Поряд з цим, під “компетентністю” розуміється складна інтегративна якість особистості, що обумовлює готовність здійснювати деяку діяльність, здатність діяти в “ситуації невизначеності”, коли найважливішими стають достатній запас і мобільність знань, критичність мислення, соціальна відповідальність, ініціативність [1].

Сьогодні у психолого-педагогічній літературі широко використовується поняття “професійна компетентність” фахівця, під якою розуміється комплекс

професійних знань, умінь, стосунків, професійних якостей особистості, а також готовність до виконання професійної діяльності, яку людина опановує при навчанні у професійному навчальному закладі і розвиває в процесі професійної діяльності [7]. Слід зазначити, що науковці розрізняють два види професійної компетентності: спеціальну (володіння власне професійною діяльністю, здатністю проектувати свій подальший професійний розвиток) і соціальну (володіння спільною професійною діяльністю, соціальною відповідальністю за результати своєї професійної праці) [6, 48].

Професійна компетентність учителя здобуває в останні роки все більшу актуальність у зв'язку з тим, що постійно трансформується соціальний досвід, реконструюється сфера освіти, зростає рівень запитів соціуму до фахівця. Вона розглядається як інтегративна риса особистості, що включає знання, вміння, навички, зафіксовані у кваліфікаційних вимогах, та особистісні нахили й орієнтири щодо розвитку особистісної культури, поглиблення власного досвіду, здійснення інноваційної діяльності [3, 487]. Важливо, що компетентність вчителя початкових класів визначається рівнем професійної освіти, досвідом, індивідуальними здібностями та якостями вчителя, вмотивованим прагненням до неперервної самоосвіти і самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до педагогічної діяльності.

Вдосконалення національної системи освіти в Україні вимагає впровадження компетентнісного підходу до підготовки вчителя початкових класів, здатного до ствердження цінностей людського життя, цілеспрямованого навчання і виховання, педагогічної діяльності та освіти в цілому. Він передбачає акцентування уваги на результат освіти, який розглядається з позиції здатності людини самостійно діяти в різних проблемних ситуаціях, використовуючи наявні в неї знання; оцінювання якості результатів освіти з точки зору значимості за межами системи освіти; реалізацію діяльнісного характеру освіти та орієнтацію освітнього процесу на практичну спрямованість його результатів.

Компетентнісний підхід у підготовці майбутнього фахівця передбачає

високий рівень організації навчально-виховного процесу у вищому закладі освіти задля формування у студента теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, що є основним якісним показником освітнього процесу в рамках системи вузівської освіти. Він вимагає досягнення майбутнім вчителем початкових класів професійної компетентності, формування якої у майбутнього фахівця відбувається шляхом оволодіння студентом такими компетентностями, як громадянська, соціальна, загальнокультурна, технологічна, науково-методична, прогностична, комунікативна, здоров'язберігаюча, підприємницька, рефлексивна, налаштованість на саморозвиток і самовдосконалення [3]. Вищезазначене вимагає від студента оволодіння спеціальними знаннями про цілі, зміст, об'єкти і засоби праці педагога; практичними вміннями на підготовчому, виконавському та підсумковому етапах педагогічної діяльності; характерними властивостями особистості, що дозволяють здійснювати педагогічний процес і одержувати шукані результати.

Таким чином, застосування компетентнісного підходу у підготовці майбутнього вчителя початкових класів до педагогічної діяльності впливає із необхідності підготовки педагога з високим рівнем професіоналізму, творчої активності, відповідальності за результати своєї діяльності, здатного забезпечити всебічний розвиток дитини як особистості і найвищої цінності суспільства, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, покликаною втілювати в життя нові принципи вітчизняної системи освіти, що є необхідним в умовах визначальної важливості освіти у забезпеченні сталого людського розвитку, підвищення якості освіти, універсальності підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу та його адаптованості до ринку праці.

Використана література

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа // Педагогика.– 2005. – №4. – С.19-27.

2. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г.Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. – 384с.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2007. – 616с.
4. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Початкова школа. – 2002. – №2.
5. Концепція педагогічної освіти. – К., 1998. – 20с.
6. Маркова А.К. Психологія професіоналізму / Маркова А.К. – М.: Знання, 1996. – 308с.
7. Петров А. Професійна компетентність: понятійно-термінологічні проблеми // Alma Mater. – 2004. – №10. – С.6-10.
8. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навчальний посібник / За ред. І.А.Зязюна, О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 240с.
9. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / За заг. ред. А.В.Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С.66-72.
10. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів // Початкова школа. – 2000. – №1. – С.2-6.

У статті здійснено аналіз понять “компетентність”, “професійна компетентність”, “професійна компетентність вчителя”; визначено теоретичні основи формування професійної компетентності майбутнього фахівця; розкрито особливості здійснення компетентнісного підходу у підготовці вчителя початкових класів до педагогічної діяльності у сучасній загальноосвітній школі.

Liubomyra Ilichuk

**COMPETENCY APPROACH IN PREPARATION OF TEACHER OF
INITIAL CLASSES TO PEDAGOGICAL ACTIVITY**

In the article it is carried out analysis of concepts "competence", "professional competence", "professional competence of teacher"; theoretical bases of forming of professional competence of future specialist are certain; the features of realization of competency approach are exposed in preparation of teacher of initial classes to pedagogical activity at modern general school.